
المقصود

بَسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ للّٰهِ الْوَهَّابِ لِلْمُؤْمِنِينَ سَبِيلَ الصَّوَابِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى نَبِيِّهِ مُحَمَّدِ نِ الزَّاجِرِ عَنِ الْإِذْنَابِ الْحَاثِّ عَلَى طَلَبِ الثَّوَابِ وَعَلَى آلِهِ وَاَصْحَابِهِ خَيْرِ الْاَلِ وَخَيْرِ الْاَصْحَابِ

"Bütün hamdler doğru yolu Müminlere mübalağalı hibe edici olan Allah Teala'ya aittir.

Salatü Selam Müminleri günah işlemekten engelleyici, sevap işlemeye teşvik edici olan Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Ehli ve Ashabı'nın (radiyallahu anhum) hayırlıları üzerine olsun."

Bundan sonra bilmiş ol ki: Arapça ilmi Şer'i ilimlerin bilinmesine bir vesiledir. Arapça ilminin rükunlarından bir tanesi de sarf ilmidir. Çünkü sarf ilmiyle fiillerden az olan çok olmaya intikal eder. Allah Teala muvaffak kılıcı ve irşad edicidir.

Fiiller "asli" ve "ziyadeli" olmak üzere 2 kısımdır. Asli olan da "sülasi" ve "rubai" olmak üzere 2 kısımdır.

Sülasinin tarifi: **اَلثُّلَاثِيُّ مَا كَانَ مَاضِيهِ عَلَى ثَلَاثَةِ اَحْرُفٍ**

Sülasi: Mazisi üç harf üzere olandır. Bu da 6 babtır.

1- فَعَلَ يَفْعُلُ 2- فَعَلَ يَفْعِلُ 3- فَعَلَ يَفْعَلُ 4- فَعِلَ يَفْعَلُ 5- فَعُلَ يَفْعُلُ 6- فَعِلَ يَفْعِلُ

"Üçüncü babtan gelen fiillerin aynel fiili ile lamel fiilinde boğaz harflerinden bir harf olması şarttır. Ancak **أَبَى يَأْبَى** müstesna"

Boğaz harfleri: ا ح خ ع غ هـ

Rubainin tarifi: **اَلرُّبَاعِيُّ مَا كَانَ مَاضِيهِ عَلَى أَرْبَعَةِ اَحْرُفٍ**

Rubai: Mazisi dört harf üzere olandır. Bu da 1 babtır. Babı. Bazen rubai mücerred 6 bab olur. Bu 6 baba "Rubai Mücerrede Mülhak" denir.

1- **فَوْعَلَ** babı **حَوْقَلَ** -2 **فَيْعَلَ** babı **بَيْطَرَ** -3 **فَعْوَلَ** babı **جَهْوَرَ** -4 **فَعْيَلَ** babı **عَثْيَرَ** -5 **فَعْلَلَ** babı **جَلْبَبَ** -6 **فَعْلَى** babı **سَلْقَى**

Ziyadeli olanlar ise sülasi mezid ve rubai mezid olmak üzere 2 kısımdır.

Sülasi mezid 14 bab olup 3 nevidir.

Sülasi mezidun fih rubai 3 babtır: 1- **إِفْعَالاً** -2 **تَفْعِيلاً** -3 **مُفَاعَلَةً**

Sülasi mezidun fih humasi 5 babtır: 1- **إِنْفِعَالاً** -2 **إِفْتِعَالاً** -3 **إِفْعِلَالًا** -4 **تَفَعُّلًا** -5 **تَفَاعُلاً**

Sülasi mezidun fih südasi 6 babtır: 1- **إِسْتِفْعَالًا** -2 **إِفْعِيعَالًا** -3 **إِفْعِوَّالًا** -4 **إِفْعِيلَالًا**

5- **إِفْعِنْلَالًا** -6 **إِفْعِنْلَاءً**

Rubai mezidun fih humasi 1 babtır: 1- **تَفَعْلُلًا**

Rubai mezidun fih südasi 2 babtır: 1- **إِفْعِنْلَالًا** -2 **إِفْعِلَّالًا**

فَصْلٌ فِي الْوُجُوهِ

Bu fasıl mastardan çıkartılmaya şiddetle ihtiyaç duyulan birtakım vecihler hakkında olucudur.

Bunlar altı tanedir: Mazi, muzari, emir, nehy, ismi fail, ismi meful.

Amma mastara gelince mimli veya mimsiz olmaktan boş olmaz. Şayet mastar mimsiz ise semaidir. Araplardan işitildiği üzere ezberlenir, üzerine kaide yürütülemez. Çünkü sülasi mastarlar için kaide yoktur. Sülasi olmayan mastarlar kaideye mensuptur.

- MASTAR MİMİ, İSMİ ZAMAN VE İSMİ MEKANIN DURUMU-

Mastar şayet mimli ise fiili muzarinin aynel fiiline bakılır.

1) Şayet **fiili muzarinin aynel fiili meftuh veya mezmum** ise o babtan mastar mimi, ismi zaman, ismi mekan **مَفْعَلٌ** vezninden gelir.

> "Ancak şaz olan;
>
> **اَلْمَطْلِعُ، اَلْمَغْرِبُ، اَلْمَسْجِدُ، اَلْمَنْسِكُ، اَلْمَشْرِقُ، اَلْمَجْزِرُ، اَلْمَسْكِنُ، اَلْمَنْبِتُ، اَلْمَفْرِقُ، اَلْمَحْشِرُ، اَلْمَسْقِطُ، اَلْمَجْمِعُ**
>
> gibileri **مَفْعَلٌ** vezninden gelmesi gerekiyor olsa da kaideye muhalif olarak **مَفْعِلٌ** vezninden gelmişledir."

2) Şayet **fiili muzarinin aynel fiili meksur** ise masdar mimi **مَفْعَلٌ** vezninden gelir.

> "Ancak; **اَلْمَرْجِعُ، اَلْمَصِيرُ** kelimeleri kaideye muhalif olarak **مَفْعِلٌ** vezninden gelmişlerdir."

Fiili muzarinin aynel fiili meksur ise ismi zaman, ismi mekan **مَفْعِلٌ** vezninden gelir.

Şu zikrettiğimiz kaide **sahih Fiil, ecvef fiil, muzaaf fiil ve mehmuz fiilde** geçerlidir.

3) **Nakıs Fiil ve Lefif-i Mekrun** için mastar mimi, ismi zaman ve ismi mekan **مَفْعَلٌ** vezninden gelir

4) **Ecvef Fiil ve Lefif-i Mefruk** için mastar mimi, ismi zaman ve ismi mekan **مَفْعِلٌ** vezninden gelir

5) **Şayet fiil sülasi üzerine zait olursa** mastar mimi, ismi zaman, ismi mekan ve ismi meful o babın meçhul muzarisi üzerine gelir. Ancak başındaki muzaarat harfi mezmum bir mim ile değiştirilir. İsmi faili ise aynel fiilinin kesresiyledir.

FİİLİ MAZİNİN DURUMU

Fiili maziye gelince, fiil malum veya meçhul olmaktan boş olmaz. Şayet fiil malum ise:

Fiili mazinin son harfi; müzekker ve müennesin, müfred ve tesniyelerinde fetha, cemi müzekker ğaiblerde zamme, geriye kalanlarda sakindir.

Fiili mazinin ilk harfi; evvelinde hemzei vasıl bulunan humasi ve südasi bablar hariç meftuhtur. Evvelinde hemzei vasıl bulunanlarda meksurdur.

Şayet fiili mazi meçhul olursa, son harf malumda olduğu gibi fethalıdır. Sondan bir önceki harf kesreli malumda sakin olan meçhulde de sakindir. Kalanlar mezmumdur.

HEMZE-İ VASIL

إِبْنٌ، إِبْنَمٌ، إِبْنَةٌ، إِمْرُؤٌ، إِمْرَأَةٌ، إِثْنَيْنِ، إِثْنَتَيْنِ، إِسْمٌ، إِسْمٌ، أَيْمُنٍ

Hemze-i Vasıl: Yukarıdaki kelimelerin hemzesi; humasi ve südasi bablardan gelen mazi, mastar ve emr-i hazırın hemzesi ile lamı tarife bitişen hemzedir.

Hemze-i Vasıl: Başlangıçta sabit, geçiş halinde düşen hemzedir.

HEMZE-İ VASIL HAREKE DURUMU

-Hemze-i Vasıl başlangıçta **meksurdur.**

- Ancak lamı tarife bitişen hemze (اَلرَّجُلُ gibi) ile أَيْمُنٍ kelimesinin hemzesi **meftuhtur.**

- يَفْعُلُ babından (yani 1. ve 5. babtan) gelen emri hazırın hemzesi ile humasi ve südasi bablardan gelen meçhul mazinin hemzesi **mezmumdur.**

FİİLİ MUZARİNİN DURUMU

Fiili muzariye gelince: Mazi üzerine zaid olması şartıyla evvelinde muzaraat harflerinden (yani أَتَيْنَ harflerinden) birisi olandır.

Muzaraat harfi: Rubailer müstesna bütün babların malumunda meftuhtur. Rubailerde ise muzaraat harfi **mezmumdur.**

Fiili muzarinin sondan bir önceki harfi: Rubai, humasi ve südasi bablarda **meksurdur.** Ancak تَفَعْلُلًا، تَفَعُّلًا، تَفَاعُلًا babları müstesnadır. Bu bablarda sondan bir önceki harf fethalıdır.

Fiili mazinin meçhulünün hareke durumu: Fiili muzarinin meçhulunde muzaraat harfi mezmumdur. Malumda sakin olan meçhulde de sakindir. Geriye kalanlar da meftuhtur. Ancak lamel fiili müstesna. Nasb edici gelip nasb etmedikçe, cezm edici gelip cezm etmedikçe malumda ve meçhulde merfudur.

EMİR VE NEHYİN DURUMU

Amma emir ve nehye gelince, bunlar fiili muzarinin lafzı üzeredir. Ancak meczumdurlar.

Emir ve nehyde cezm alametleri: Tesniyeler, cemi müzekkerler ve müfred müennes muhataba nununun düşmesi; sahih olan lamel fiilinin sükunu, illetli olan lamel fiilinin düşmesidir.

Cemi müennes nunu ise cezm ve cezmin dışındaki hallerde **sabittir.**

Emri hazırın yapılışı: Malumdan olan emri hazıra gelince, muzarinin muhatabından muzaraat harfi hasfedilir. Muzaraat harfinden sonraki harf sakin ise başına hemze-i vasıl getirilir. Muzaraat harfinden sonraki harf harekeli ise sonu sakin kılınır.

Emri hazır vakıf üzere mebnidir. Vakıf üzere mebni olan, lafızda meczum gibidir.

İSM-İ FAİLİN DURUMU

Amma ismi faile gelince, fiili mazinin aynel fiiline bakılır.

١) Şayet fiili mazinin aynel fiili **meftuh** ise ismi failin vezni: نَاصِرٌ ‘dur.

2) Şayet fiili mazinin aynel fiili **mezmum** ise ismi failin vezni: عَظِيمٌ ve ضَخِمٌ‘dur.

3) Şayet fiili mazinin aynel fiili **meksur** ise ismi failin vezni: Müteaddilerde: عَالِمٌ‘dur.

Lazımdan ise 4 vecih üzere gelir: عَطْشَانُ، مَرِيضٌ، زَمِنٌ، أَحْمَرُ

Bunların çekimleri ise şöyledir:

Cemi	Tesniye	Müfred	*“Susuz”*
عِطَاشٌ	عَطْشَانَانِ	عَطْشَانُ	**Müzekker**
عِطَاشٌ	عَطْشَيَانِ	عَطْشَى	**Müennes**

Cemi	Tesniye	Müfred	*“Kırmızı”*
حُمْرٌ	أَحْمَرَانِ	أَحْمَرُ	**Müzekker**
حُمْرٌ	حَمْرَاوَانِ	حَمْرَاءَ	**Müennes**

Cemi	Tesniye	Müfred	*“Hasta”*
مَرْضَى	مَرِيضَانِ	مَرِيضٌ	**Müzekker-Müennes**

Cemi	Tesniye	Müfred	*“Kötürüm”*
زَمْنَى	زَمِنَانِ	زَمِنٌ	**Müzekker- Müennes**

İSMİ FAİL’İN MÜBALAĞALI VEZİNLERİ

جَهُولٌ، صِدِّيقٌ، كَذَّابٌ، غُفُلٌ، يَقُظٌ، مِدْرَارٌ، مِكْثِيرٌ، لُعَنَةٌ

Şayet **لُعَنَةٌ** ‘da ع harfini sakin kılarsan ismi meful manasında olmaya intikal eder.

İSM-İ MEFULÜN DURUMU

Amma ismi mefule gelince, bütün sülasilerde ismi mefulun vezni **مَجْبُورٌ** ve **كَسِيرٌ** ‘dur.

Sülasi üzerine zaitlerden ismi mefule gelince bunu mastar mimi bahsinde zikrettik.

FİİLLERİN ÇEKİMLERİ

Bu fasıl **sahih** fiillerin çekime hakkında olucudur. **Mazi, muzari, emir, nehy, malum** ve **meçhulden** 14 vecih üzere sığalanır.

3 vecih ğaib, 3 vecih ğaibe, 3 vecih muhatab, 3 vecih muhataba, 2 vecih ister müzekker ister müennes olsun mütekellim içindir.

Emir ve Nehy'in malumunda mütekellim için 2 vecih gelmez.

-İsmi Fail 10 vecih üzere sığalanır. Cemi müzekker için 4 vecih. Cemi müennes için 2 vecih vardır.

-İsmi Meful 7 vecih üzere sığalanır. Cemi müzekker için 2 vecih. Cemi müennes için 1 vecih vardır.

-Şeddeli tekit nunu malumda ve meçhulde emir ve nehyin hepsine dahil olur. Nunu muhaffefe ise şeddeli tekid nunu gibidir ancak tesniye ve cemi müennese dahil olmaz

Nunu muhaffefe sakindir. Nunu müşedde ise tesniye ve cemi müennesler müstesna meftuhtur. Tesniye ve cemi müenneslerde meksurdur.

Nunu müşeddede ve nunu muhaffefenin makablileri cemi müzekkerlerde mezmum, müfred müennes muhatabada meksur, geriye kalanlar da fethalıdır.

إِثَّاقَلَ 'NİN İ'LALİ

إِثَّاقَلَ aslında تَثَاقَلَ idi ت nin ث ye ث nin de ت ye mahreçleri yakın olduğundan ت yi ث ye kalb ettik. ثَثَاقَلَ oldu. Kelimede 2 harf bir cinsten vakı oldu. ث lerin ikisi de harekeli idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ث nin harekesini hasfettik. Sakinle başlamak özürlendi başlamak mümkün olsun diye evveline bir hemze-i vaslı meksure getirdik. إِثْثَاقَلَ oldu kelimede yine 2 harf bir cinsten vakı oldu

idğamı vacip iğdamı ecli için evvelki ث yi ikinci ث ye idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci ث ye bir şedde verdik oldu.

إِدَّثَّرَ ‘NİN İ’LALİ

إِدَّثَّرَ aslında تَدَثَّرَ idi ت nin د ye د nin de ت ye mahreçleri yakın olduğundan ت yi د ye kalb ettik دَدَثَّرَ oldu. Kelimede 2 harf bir cinsten vakı oldu. د lerin ikisi de harekeli idğamı vacip idğamı ecli için evvelki د nin harekesini hasfettik. Sakinle başlamak özürlendi başlamak mümkün olsun diye evveline bir hemzei vaslı meksure getirdik.إِدْدَثَّرَ oldu kelimede yine 2 harf bir cinsten vakı oldu.

İdğamı vacip iğdamı ecli için evvelki د yi ikinci د ye idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci د ye bir şedde verdik إِدَّثَّرَ oldu.

أَكْرِمْ ‘İN İ’LALİ

أَكْرِمْ aslında تُكْرِمُ idi. Fiili muzarinin muhatabından emri hazır yapmak istedik. Bunun için bir kaide varmış o da şu imiş, muzaraat harfi hasfedilirmiş. Biz de hasfettik. Sakinle başlamak özürlendi. Hasfedileni iade etmek yeni bir harf getirmekten daha evla olduğundan evveline bir hemze-i kad’i meftuhe getirdik أَكْرِمْ oldu.

FAYDALI BİLGİLER

Bu fasıl birtakım faydalı bilgiler hakkında olucudur.

Lazım fiil üç şeyden bir tanesiyle müteaddi olmaya intikal eder:

1) Evveline hemzei kad'i meftuhe getirerek. Misal: أَخْرَجَ

2) Aynel fiilini şeddeleyerek. Misal: خَرَّجَ

3) Kendinden sonra gelen kelimenin başına harfi cer getirerek. Misal: خَرَجَ بِهِ

Ayrıca تَفَعْلُلًا ve تَفَعُّلًا bablarından ت yi hasfetmekle lazım müteaddi olmaya intikal eder.

Müteaddi fiil iki şeyden bir tanesiyle lazım olmaya intikal eder:

1) Müteaddi fiil, müteaddilik sebeblerini hasfetmekle ve إِنْفِعَالًا babına nakletmeyle lazım olmaya intikal eder.

2) فَعْلَلَ babı ise evveline bir ت ziyade etmekle lazım olmaya intikal eder.

-Lazım fiilin mefulun bihi ve meçhulü gelmez çünkü lazım fiil mefulün bihe ihtiyacı yoktur. Müteaddi fiil ise mefulün bihe ihtiyaç duyar.

مُفَاعَلَةً babı iki kişi arasında ortaklık içindir. Misal: نَاظَلْتُهُ

Bazen tek kişi içindir. Misal: طَارَقْتُ النَّعْلَ وَعَاقَبْتُ الِّصَّ

تَفَاعُلًا babı iki kişi veya daha fazla kişi arasında ortaklık içindir. Misal: تَدَافَعْنَا

Bazen de gerçekte olmayanı açıklamak içindir. Misal: تَمَارَضْتُ

إِفْتِعَالًا BABINA TAALLUK EDEN HÜKÜMLER

1) إِفْتَعَلَ ‘nin faul fiilinde idbak harflerinden bir harf olduğu zaman إِفْتَعَلَ nin ت ‘si ط ‘ya kalb edilir.

İDBAK HARFLERİ: ظ-ط-ض-ص‘dır

Misal: إِظَّهَرَ-إِطَّرَدَ-إِضْطَرَبَ-إِصْطَبَرَ

إِصْطَبَرَ > aslında **إِصْتَبَرَ** idi. **إِفْتَعَلَ** nin faul fiilinde **ص** vakı oldu. Kaide der ki: **إِفْتَعَلَ** nin faul fiilinde **ص** vakı olduğunda **إِفْتَعَلَ** nin **ت** si **ط** ya kalb edilirmiş. Biz de kalb ettik. **إِصْطَبَرَ** oldu.

إِضْطَرَبَ > aslında idi. **إِفْتَعَلَ** nin faul fiilinde **ض** vakı oldu. Kaide der ki: **إِفْتَعَلَ** nin faul fiilinde **ض** vakı olduğunda **إِفْتَعَلَ** nin **ت** si **ط** ya kalb edilirmiş. Biz de kalb ettik. **إِضْطَرَبَ** oldu.

إِطَّرَدَ > aslında **إِطْتَرَدَ** idi. **إِفْتَعَلَ** nin faul fiilinde **ط** vakı oldu. Kaide der ki: **إِفْتَعَلَ** nin faul fiilinde **ط** vakı olduğunda **إِفْتَعَلَ** nin **ت** si **ط** ya kalb edilirmiş. Biz de kalb ettik. **إِطْطَرَدَ** oldu. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu **ط** ların evvelkisi sakin ikincisi harekli idğamı vacip idğamı ecli için evvelki **ط** yı ikinci **ط** ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci **ط** ya bir şedde verdik **إِطَّرَدَ** oldu.

إِظَّهَرَ > aslında idi. إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde ظ vakı oldu. Kaide der ki: إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde ظ vakı olduğunda إِفْتَعَلَ nin ت si ط ya kalb edilirmiş. Biz de kalb ettik. إِظْطَهَرَ Oldu. ط nın ظ ya nın ظ da ط ya mahreçleri yakın olduğundan ط yı ظ ya kalb ettik. إِظْظَهَرَ Oldu. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu ظ ların evvelkisi sakin ikincisi harekli idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ظ yı ikinci ظ ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci ظ ya bir şedde verdik إِظَّهَرَ oldu.

2) إِفْتَعَلَ nin ت ‘nin faul fiilinde ز-د-ذ harflerinden bir harf olduğu zaman ‘si د‘a kalb edilir.

Misal: إِزْدَجَرَ-إِدَّكَرَ-إِدَّمَعَ

إِدَّمَعَ > aslında إِدْتَمَعَ idi. إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde د vakı oldu. Kaide der ki: إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde د vakı olduğunda إِفْتَعَلَ nin ت si د ya kalb edilirmiş. Biz de kalb ettik. إِدْدَمَعَ oldu. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu د ların evvelkisi sakin ikincisi harekli idğamı vacip idğamı ecli için evvelki د yı ikinci د ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci د ya bir şedde verdik إِدَّمَعَ oldu.

إِدَّكَرَ < aslında idi. إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde ذ vakı oldu. Kaide der ki: إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde ذ vakı olduğunda إِفْتَعَلَ nin ت si د ya kalb edilirmiş. Biz de kalb ettik. إِذْدَكَرَ oldu. د nin ذ ye ذ nin de د ya mahreçleri yakın olduğundan ذ yi د ye kalb ettik. إِدْدَكَرَ Oldu. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu د ların evvelkisi sakin ikincisi harekeli idğamı vacip idğamı ecli için evvelki د yi ikinci د ye idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci د ye bir şedde verdik إِدَّكَرَ oldu.

إِزْدَجَرَ < aslında إِزْتَجَرَ idi. إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde ز vakı oldu. Kaide der ki: إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde ز vakı olduğunda إِفْتَعَلَ nin ت si د ya kalb edilirmiş. Biz de kalb ettik. إِزْدَجَرَ oldu.

٣) إِفْتَعَلَ ‘nin faul fiilinde و-ي-ث harflerinden bir harf olduğu zaman o و-ي-ث harfleri ت ‘ye kalb edilir. Sonra o ت harfi إِفْتَعَلَ ‘nin ت ‘sine idğam edilir.

Misal: إِتَّغَرَ-إِتَّسَرَ-إِتَّقَى

إِتَّقَى < aslında إِوْتَقَى idi. إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde و vakı oldu. Kaide der ki: إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde و vakı olduğunda ت و ‘ya kalb edilirmiş. Biz de kalb ettik. إِتْتَقَى oldu. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu ت ların evvelkisi sakin ikincisi harekli idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ت yi ikinci ت ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci ت ya bir şedde verdik إِتَّقَى oldu.

إِتَّسَرَ > aslında إِيْتَسَرَ idi. إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde ي vakı oldu. Kaide der ki: إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde ي vakı olduğunda ي ت ‘ya kalb edilirmiş. Biz de kalb ettik. إِتْتَسَرَ oldu. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu ت ların evvelkisi sakin ikincisi harekli idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ت yi ikinci ت ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci ت ya bir şedde verdik إِتَّسَرَ oldu.

إِتَّغَرَ > aslında إِثْتَغَرَ idi. إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde ث vakı oldu. Kaide der ki: إِفْتَعَلَ nin faul fiilinde ث vakı olduğunda ث ت ‘ya kalb edilirmiş. Biz de kalb ettik. إِتْتَغَرَ oldu. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu ت ların evvelkisi sakin ikincisi harekli idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ت yi ikinci ت ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci ت ya bir şedde verdik إِتَّغَرَ oldu.

ZAİT HARFLER

İsimlere ve fiillere ziyade edilen harfler 10 tanedir. Bunlar da (**أَلْيَوْمَ تَنْسَاهُ**) harfleridir.

Bir kelime üç harf üzerine zaid olup ve onda bu harflerden birisi varsa o kelimenin sülasi üzerine zait olduğuna hükmet. Ancak o harflersiz kelimede bir mana kalmıyorsa kelime mezid değildir. **وسوس** gibi

-Rubai babların hepsi müteaddidir. Ancak دَحْرَجَ babı müstesna

-Humasi babların hepsi lazımdır. Ancak تَفَعْلُلًا، تَفَعُّلًا، تَفَاعُلًا babları müstesna.

> Çünkü bunlar lazım ve müteaddi arasında müşterektir.

-Südasi babların hepsi lazımdır. Ancak إِسْتِفْعَالًا babı müstesna.

> Çünkü bu lazım ve müteaddi arasında müşterektir.

- إِفْعِنْلَاءً babından iki kelime müteaddidir: إِغْرَنْدَاهُ، إِسْرَنْدَاهُ

إِفْعَالًا BABININ HEMZESİ

إِفْعَالًا babının hemzesi birçok manalara gelir.

1) Müteaddilik için olur: أَكْرَمْتُهُ

2) Sayruret (intikal) için olur: أَمْشَى الرَّجُلُ

3) Vicdan için olur: أَبْخَلْتُهُ

4) Haynunet (bir şeyin vaktinin yaklaştığını bildirmek) için olur: أَحْصَدَ الزَّرْعُ

5) İzale (bir şeyi gidermek) için olur: أَشْكَيْتُهُ

6) Duhûl (bir şeye girişi ifade etmek) için olur: أَصْبَحَ الرَّجُلُ

7) Kesret (çokluğu bildirmek) için olur: أَلْبَنَ الرَّجُلُ

إِسْتِفْعَالًا BABININ SİNİ

إِسْتِفْعَالًا babının sini birçok manalara gelir.

1) Talep için olur: أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ

2) Sual için olur: إِسْتَخْبَرَ

3) Tehavvul (dönüşmeyi bildirmek) için olur: إِسْتَحَلَّ الْخَمْرُ

4) İtikad için olur: إِسْتَكْرَمْتُهُ

5) Vicdan için olur: إِسْتَجَدْتُ شَيْأً

6) Teslim olma manasını ifade etmek için olur: إِسْتَرْجَعَ الْقَوْمُ (Yani musibet anında ﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ dediler)

İLLETLİ FİİLLER

Med harfleri, lin harfleri, illet harfleri ve zaid harfler birdir. Bunlar da ا و ي 'dir.

- Her fiil ki faul fiilinde bu harflerden bir tanesi varsa o fiil, **mu'tellul fai** ve (hareke yüklemekte sahihe benzediği için) **misal** diye isimlendirilir: **وَعَدَ، يَسَرَ gibi.**

- Şayet bu harflerden bir tanesi aynel fiilinde ise **ecvef** diye isimlendirilir: **قَالَ، كَالَ gibi.**

- Şayet bu harflerden bir tanesi lamel fiilinde ise **nakıs** diye isimlendirilir: **غَزَا، رَمَى gibi.**

- Şayet bu harflerden kendisinde iki tane varsa ve bu iki harf aynel fiili ve lamel fiilinde ise **lefifi mekrun** diye isimlendirilir: **رَوَى، شَوَى gibi.**

- Şayet bu harfler aynel fiili ve lamel fiilinde ise **lefifi mefruk** diye isimlendirilir: **وَقَى، يَقِي gibi.**

- Her fiil ki aynel fiili ve lamel fiili aynı cins ise evvelki ikincisine idğam edilir. Bu fiil **muzaaf** diye isimlendirilir: **مَدَّ gibi.**

- Her fiil ki asli harflerinden bir tanesi hemze ise ve bu hemze faul fiilinde ise **mehmuzul fai** diye isimlendirilir: **أَخَذَ gibi.**

- Şayet hemze aynel fiilinde ise **mehmuzul ayni** diye isimlendirilir: **سَأَلَ gibi.**

- Şayet hemze lamel fiilinde ise **mehmuzul lami** diye isimlendirilir: **قَرَأَ gibi.**

- MAKSUD 2. KISIM-

İ’LALLER

Kaide 1: و ile ي harekeli olup makablileri fethalı olduğu zaman و ile ي elife kalb edilir. قَالَ ،كَالَ Gibi.

- **قَالَ** aslında **قَوَلَ** idi. و Harfi illet müteharrik, makabli meftuh ‘و elife kalb ettik **قَالَ** oldu.

- **كَالَ** aslında **كَيَلَ** idi. ي Harfi illet müteharrik, makabli meftuh ‘ي elife kalb ettik **كَالَ** oldu.

- **غَزَا** aslında **غَزَوَ** idi. Harfi illet müteharrik, makabli meftuh ‘و elife kalb ettik **غَزَا** oldu.

- **رَمَى** aslında **رَمَيَ** idi. Harfi illet müteharrik, makabli meftuh ‘ي elife kalb ettik **رَمَى** oldu.

Kaide 2: و ile ي sakin oldukları zaman elife kalb olunmazlar. Ancak sakinlikleri sonradan olursa müstesna: أقام، أباع gibi.

- **أَقَامَ** aslında **أَقْوَمَ** idi. و Harfi illet müteharrik, makablinde harfi sahih sakin olan ق. Hareke yüklemekte harfi sahih, harfi illetten daha evla ve ekva olduğundan ‘ın harekesini ق’a verdik. **أَقَوْمَ** Oldu. و müteharrikun fil asl, makabli meftuh olan ‘ı elife kalb ettik **أَقَامَ** oldu.

- أَبَاعَ aslında أَبْيَعَ idi. ي Harfi illet müteharrik, makablinde harfi sahih sakin olan ب. Hareke yüklemekte harfi sahih, harfi illetten daha evla ve ekva olduğundan ي'ın harekesini ب'a verdik. أَبَيْعَ Oldu. ي müteharrikun fil asl, makabli meftuh olan ي'ı elife kalb ettik أَبَاعَ oldu.

- غَزَوْا aslında غَزَوُوا idi. Vav harfi illet müteharrik, makabli meftuh, vavı elife kalb ettik. İki sakin cem oldu. Biri vavdan maklub olan elif, diğeri cemi vavı. Cemi vavını hasfetsek alamettir hasfedilmez, vavdan maklub olan elifi hasfettik غَزَوْا oldu.

- رَمَوْا aslında رَمَيُوا idi. Ya harfi illet müteharrik, makabli meftuh, yayı elife kalb ettik. İki sakin cem oldu. Biri yadan maklub olan elif, diğeri cemi vavı. Cemi vavını hasfetsek alamettir, hasfedilmez, ya'dan maklub elifi hasfettik رَمَوْا oldu.

- غَزَتَا aslında غَزَوَتَا idi. Vav harfi illet müteharrik, makabli meftuh, vavı elife kalb ettik. İki sakin cem oldu. Biri vavdan maklub olan elif, diğeri aslen sakin arızen harekeli ت. İki sakinin def'i için ت'yi hasf etsek alamettir hasfedilmez. Vavdan maklub olan elifi hasfettik غَزَتَا oldu.

- رَمَتَا aslında رَمَيَتَا idi. Ya harfi illet müteharrik, makabli meftuh, yayı elife kalb ettik. İki sakin cem oldu. Biri yadan maklub olan elif, diğeri aslen sakin arızen harekeli ت. İki sakinin def'i için ت'yi hasf etsek alamettir hasfedilmez. Yadan maklub olan elifi hasfettik رَمَتَا oldu.

- قُلْنَ aslında قَوَلْنَ idi. Vav harfi illet müteharrik, makabli meftuh, vavı elife kalb ettik. İki sakin cem oldu. Biri vavdan maklub olan elif, diğeri ل , iki sakinin def'i

için ل ‘ı hasfetsek sahihtir hasfedilmez. Vavdan maklub olan elifi hasfettik قَلْنَ oldu. Hasfedilen vava delalet etsin diye ق‘ın fethasını zammeye tebdil ettik قُلْنَ oldu.

- كِلْنَ aslında كَيَلْنَ idi. Ya harfi illet müteharrik, makabli meftuh, yayı elife kalb ettik. İki sakin cem oldu. Biri yadan maklub olan elif, diğeri ل , iki sakinin def’i için ل‘ı hasfetsek sahihtir hasfedilmez. Yadan maklub olan elifi hasfettik كَلْنَ oldu. Hasfedilen yaya delalet etsin diye ك ‘ın fethasını kesreye tebdil ettik كِلْنَ oldu.

Kaide 3: Ya’nın makabli meksur olduğu zaman, ya ister sakin ister fethalı olsun hali üzere bırakılır. خَشِيَ ،خَشِيتُ Gibi.

Kaide 4: Ya sakin makabli mezmum olduğu zaman, ya vava kalb edilir.

- يُوسِرُ aslında يُيْسِرُ idi. Ya sakin makabli mezmum, ya’yı vav’a kalb ettik يُوسِرُ oldu.

- قِيلَ aslında قُوِلَ idi. Vav üzere kesre sagil, vavdan önce ق üzere zamme sagil ق ‘ın zammesini sagil görüp hasfettik. Vavın kesresini ق‘a verdik قِوْلَ oldu. Vav sakin makabli meksur, vavı yaya kalb ettik قِيْلَ Oldu. Ya sakin makabli meksur yayı hali üzere bıraktık قِيلَ oldu.

Kaide 5: Vav kelimenin sonunda bulunup, makabli meksur olduğu zaman vav ya'ya kalb edilir. غَبِيَ Gibi.

- غَبِيَ aslında غَبِوَ idi. Vav tarafta vaki olup, makabli meksur olduğundan vavı yaya kalb ettik غَبِيَ oldu.

- دُعِيَ aslında دُعِوَ idi. Vav tarafta vaki olup, makabli meksur olduğundan vavı yaya kalb ettik دُعِيَ oldu.

- غُزُوا aslında غُزِيُوا idi. Ya üzere zamme sagil, yadan önce ز 'ye kesre sagil ز 'nin kesresini sagil görüp hasfettik. Yanın zammesini ز 'ye verdik. İki sakin cem oldu. Biri nakıs yası, diğeri cemi vavı. Cemi vavını hasfetsek alamettir hasfedilmez, nakıs yasını hasfettik غُزُوا oldu.

Kaide 6: Vav ile ya harekeli olup makablileri harfi sahih sakin olduğu zaman vav ile yanın harekeleri makablilerine verilir. يَقُولُ، يَكِيلُ، يَخَافُ Gibi.

- يَقُولُ aslında يَقْوُلُ idi. Vav harfi illet müteharrik, makabli harfi sahih sakin olan ق hareke yüklemekte harfi sahih, harfi illetten daha evla ve ekva olduğundan vavın harekesini ق'a verdik يَقُولُ oldu. Vav sakin makabli mezmum, vavı hali üzere bıraktık يَقُولُ oldu.

- يَكِيلُ aslında يَكْيِلُ idi. Ya harfi illet müteharrik, makabli harfi sahih sakin olan ك hareke yüklemekte harfi sahih, harfi illetten daha evla ve ekva olduğundan yanın harekesini ك'a verdik يَكِيْلُ oldu. Ya sakin makabli mezmum, yayı hali üzere bıraktık يَكِيلُ oldu.

- يَخَافُ aslında يَخْوَفُ idi. Vav harfi illet müteharrik, makabli harfi sahih sakin olan خ hareke yüklemekte harfi sahih, harfi illetten daha evla ve ekva olduğundan vavın harekesini خ'a verdik يَخَوْفُ oldu. Vav müteharrikun fil asl, makabli meftuh elan, vavı elife kalbettik filhal, يَخَافُ oldu derhal.

Kaide 7: Vav ile ya harekeli olup lamel fiilinde ise makablileri de harekeli ise mensup olmadıkları sürece sakin kılınırlar. Misal: يَغْزُو، يَرْمِي ، يَخْشَى gibi.

- يَغْزُو aslında يَغْزُوُ idi. Vav üzere zamme sagil, vavın zammesini sagil görüp hasfettik يَغْزُوْ oldu. Vav sakin makabli mezmum vavı hali üzere bıraktık يَغْزُ oldu.

- يَرْمِي aslında يَرْمِيِ idi. Ya üzere zamme sagil, yayın zammesini sagil görüp hasfettik يَرْمِيْ oldu. Ya sakin makabli mezmum yayı hali üzere bıraktık يَرْمِي oldu.

- يَخْشَى aslında يَخْشَيُ idi. Ya harfi illet müteharrik, makabli meftuh. Yayı elife kalb ettik يَخْشَى oldu.

- يَغْزُونَ aslında يَغْزُوِونَ idi. Vav üzere zamme sagil, vavın zammesini sagil görüp hasfettik. İki sakin cem oldu, biri nakıs vavı diğeri cemi vavı. Cemi vavını hasfetsek alamettir, hasfedilmez. Nakıs vavını hasfettik يَغْزُونَ oldu.

- يَرْمُونَ aslında يَرْمِيُونَ idi. Ya üzere zamme sagil, yanın zammesini sagil görüp hasfettik. İki sakin cem oldu, biri nakıs yayı diğeri cemi vavı. Cemi vavını hasfetsek alamettir, hasfedilmez. Nakıs yayını hasfettik يَرْمِوْنَ oldu.Vavın binası

sahih salim olması için م‘in kesresini zammeye tebdil ettik يَرْمُوْنَ oldu. Vav sakin makabli mezmum vavı hali üzere bıraktık يَرْمُونَ oldu.

- يَخْشَوْنَ aslında يَخْشَيُونَ idi. Ya harfi illet müteharrik makabli meftuh yayı elife kalb ettik. İki sakin cem oldu. Biri yadan maklub olan elif diğeri cemi vavı, cemi vavını hasfetsek alamettir hasf edilmez. Yadan maklubdan elifi hasfettik يَخْشَوْنَ oldu.

- تَغْزِينَ aslında تَغْزُوِينَ idi. Vav üzere kesre sagil و‘dan önce ز üzere zamme sagil. ز‘nin zammesini sagil görüp hasfettik. و ‘ın kesresini ز‘ye verdik. İki sakin cem oldu. Biri nakıs و‘ı diğeri müfred müennes muhataba ي‘sı, iki sakinin def’i için müfred müennes muhataba ي‘sını hasfetsek alamettir hasfedilmez. Nakıs و ‘ını hasfettik تَغْزِينَ oldu.

- قَائِلٌ aslında قَالَ idi. Fiili maziden ismi fail yapmak istedik. Bir kaide varmış bu kaide şu imiş. Faul fiili ile aynel fiili arasına bir elif ziyade ederlermiş. Biz dahi ziyade eyledik iki sakin cem oldu. Biri ismi fail elifi diğeri aynel fiilinden maklub olan elif. Aynel fiilinden maklub elifi hemzeye tebdil ettik قَائِلٌ oldu.

- كَائِلٌ aslında كَالَ idi. Fiili maziden ismi fail yapmak istedik, yapmak için bir kaide varmış. Bu kaide şu imiş: Faul fiili ile aynel fiili arasına bir elif ziyade ederlermiş, biz dahi ziyade eyledik, iki sakinin cem oldu. Biri ismi fail elifi, diğeri aynel fiilinden maklub olan elif, aynel fiilinden maklub olan elifi hemzeye tebdil ettik كَائِلٌ oldu.

- غِازٍ aslında غَازِيٌ idi. ي Üzere zamme sagil, ي ‘nın zammesini sagil görüp hasfettik. İki sakin cem oldu. Biri nakıs ي ‘sı diğeri tenvin. Nakıs ي‘sını hasfettik غَازٍ oldu.

- رَامٍ aslında رَامِيٌ idi. ي Üzere zamme sagil, ي ‘nın zammesini sagil görüp hasfettik. İki sakin cem oldu. Biri nakıs ي ‘sı diğeri tenvin. Nakıs ي ‘sını hasfettik رَامٍ oldu.

- اَلْغَازِي aslında اَلْغَازِيُ idi. ي Üzere zamme sagil, ي ‘nın zammesini sagil görüp hasfettik اَلْغَازِيْ oldu. ي sakin makabli meksur ي ‘yı hali üzere bıraktık اَلْغَازِي oldu.

- مَقُولٌ aslında مَقْوُولٌ idi. و Harfi illet müteharrik, makabli harfi sahih sakin olan ق hareke yüklemekte harfi sahih harfi illetden daha evla ve ekva olduğundan و ‘ın harekesini ق ‘a verdik. İki sakin cem oldu. Biri ecvef و ‘ı diğeri ismi meful و ‘ı iki sakinin defi için ecvef و ‘ını hasfettik مَقُولٌ oldu.

- مَكِيلٌ aslında مَكْيُولٌ idi. ي Harfi illet müteharrik, makabli harfi sahih sakin olan ك hareke yüklemekte harfi sahih harfi illetden daha evla ve ekva olduğundan ي ‘ın harekesini ك ‘a verdik. İki sakin cem oldu. Biri ecvef ي ‘ı diğeri ismi meful و ‘ı iki sakinin defi için ecvef ي‘ını hasfettik مَكُولٌ oldu. Hasfedilen ي ‘ya delalet etsin diye ك ‘nin zammesini kesreye tebdil ettik مَكِوْلٌ oldu. و sakin makabli meksur, و ‘ı ي ‘ya kalbettik. مَكِيْلٌ Oldu ي sakin makabli meksur ي ‘yı hali üzere bıraktık مَكِيلٌ oldu.

Kaide 8: İki yan yana gelip, evvelkisi sakin ikincisi harekeli olduğu zaman, evvelkisi ikincisine idğam edilir مَغْزُوٌّ gibi.

- مَغْزُوٌّ aslında مَغْزُووٌ idi. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. و ‘ların evvelkisi sakin ikincisi harekeli idğamı vacip idğamı ecli için, evvelki و‘ı ikinci و ‘a idğam ettik مَغْزُوٌّ oldu.

Kaide 9: و ile ي bir kelimede toplanıp, evvelkisi sakin ikincisi harekeli olduğu zaman و, ي ‘ya kalb edilir مَرْمِيٌّ، مَخْشِيٌّ gibi.

- مَرْمِيٌّ aslında مَرْمُويٌّ idi. Kelimede و ile ي cem oldu.

قَدْ سَبَقَتْ اِحْداهُمَا عَلَى الْأُخْرَى بِالسُّكُونِ kaidesince و ‘ ي ‘ya kalb ettik. ي ‘nın binası sahih salim olması için م ‘in zammesini kesreye tebdil ettik مَرْمِيْيٌّ oldu. Kelimede iki harf bir cinsten vaki oldu ي ‘ların evvelkisi sakin ikincisi harekeli idğamı vacip idğamı ecli için, evvelki ي ‘yı ikinci ي ‘ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci ي ‘ya bir şedde verdik مَرْمِيٌّ oldu.

- مَخْشِيٌّ aslında مَخْشُويٌّ idi. Kelimede و ile ي cem oldu

قَدْ سَبَقَتْ اِحْداهُمَا عَلَى الْأُخْرَى بِالسُّكُونِ kaidesince و‘ ا ي‘a kalb ettik. ي‘nın binası sahih salim olması için ش ‘ın zammesini kesreye tebdil ettik. مَخْشِيْيٌّ Oldu. Kelimede iki harf bir cinsten vaki oldu. ي ‘ların evvelkisi sakin ikincisisi harekeli idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ي‘yı ikinci ي ‘ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci ي ‘ya bir şedde verdik مَخْشِيٌّ oldu.

-لِيَقُلْ aslında لِيَقْوُلْ idi.و Harfi illet müteharrik, makabli harfi sahih sakin olan ق hareke yüklemekte harfi sahih harfi illetden daha evla ve ekva olduğundan و ‘ın harekesini ق‘a verdik, iki sakin cem oldu. Biri ل diğeri ecvef و ‘ ا ل ‘ ı hasfetsek sahihtir hasfedilmez, ecvef و‘ını hasfettik لِيَقُلْ oldu.

- قُلْ aslında أُقْوُلْ idi. و Harfi illet müteharrik, makabli harfi sahih sakin olan ق . Hareke yüklemekte harfi sahih harfi illetden daha evla ve ekva olduğundan و ‘ın harekesini ق‘a verdik. İki sakin cem oldu. Biri ecvef و ‘ı diğeri ل . ل ‘ ı hasfetsek sahihtir hasfedilmez, ecvef و ‘ını hasfettik oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu, emir hemzeden müstağni oldu, hemzeyi hasfettik قُلْ oldu.

- قُولَا aslında أُقْوُلَا idi. و Harfi illet müteharrik, makabli harfi sahih sakin olan ق . Hareke yüklemekte harfi sahih harfi illetden daha evla ve ekva olduğundan و‘ın harekesini ق‘a verdik أُقُوْلَا oldu. و sakin makabli mezmum و‘ı hali üzere bıraktık. أُقُولَا Oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu, emir hemzeden müstağni oldu, hemzeyi hasfettik قُولَا oldu.

Kaide 10: و‘lı nakısın; muzari, emir ve nehylerinin meçhullerinde bunlar mazinin fer’i oldukları için vav yaya kalb edilir. Bu kaide emir ve nehylerde, tesniye ve cemi için geçerlidir

Kaide 11: Misal fiilin ikinci, üçüncü ve altıncı bablarında vav olduğu halde; muzari, emir ve nehynin malumlarından vav harfi düşürülür. Yani "beynel yai vel kesri vav" vakı olduğu zaman vav hazfedilir. Misal: يَعِدُ، يَهَبُ، يَرِثُ gibi.

- يَعِدُ aslında يَوْعِدُ idi. Beynel yai velkesri vav vakı olduğu zaman vav hasfedilir. Biz dahi hasfettik يَعِدُ oldu.

- يَهَبُ aslında يَوْهِبُ idi. Beynel yai velkesri vav vakı olduğu zaman vav hasfedilir. Biz dahi hasfettik يَهِبُ oldu. Tahfiflik için هـ 'nin harekesini fethaya tebdil ettik يَهَبُ oldu.

- يَرِثُ aslında يَوْرِثُ idi. Beynel yai velkesri vav vakı olduğu zaman vav hasfedilir. Biz dahi hasfettik يَرِثُ oldu.

- عِدْ aslında اِوْعِدْ idi. Babına riayeten و 'ı hasfettik اِعِدْ oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu hemzeyi hasfettik عِدْ oldu.

- لَا تَعِدْ aslında لَا تَوْعِدْ idi. Babına riayeten و 'ı hasfettik لَا تَعِدْ oldu.

- هَبْ aslında اِوْهِبْ idi. Babına riayeten و 'ı hasfettik اِهِبْ oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu. Hemzeyi hasfettik هِبْ oldu. Tahfiflik için هـ 'nin harekesini fethaya tebdil ettik هَبْ oldu.

- لَا تَهَبْ aslında لَا تَوْهِبْ idi. Babına riayeten و 'ı hasfettik لَا تَهِبْ oldu. Tahfiflik için هـ'nin harekesini fethaya tebdil ettik لَا تَهَبْ oldu.

- رِثْ aslında اِوْرِثْ idi. Babına riayeten و ‘ı hasfettik. اِرِثْ Oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu. Hemzeyi hasfettik رِثْ oldu.

- لَا تَرِثْ aslında لَا تَوْرِثْ idi. Babına riayeten و ‘ı hasfettik لَا تَرِثْ oldu.

- يَطَأُ aslında يَوْطِأُ idi. Beynel ي ‘i velkesri و vakı olduğu zaman و hasfedilir. Biz dahi hasfettik يَطِأُ oldu. Tahfiflik için ط ‘nın harekesini fethaya tebdil ettik يَطَأُ oldu.

- يَسَعُ aslında يَوْسِعُ idi. Beynel ي‘i vel kesri و vakı olduğu zaman و hasfedilir. Biz dahi hasfettik يَسِعُ oldu. Tahfiflik için س ‘nin harekesini fethaya tebdil ettik يَسَعُ oldu.

Kaide 12: Lefifi Mekrunun aynel fiilinin hükmü, sahih fiilin aynel fiilindeki hüküm gibidir. İlal yapılmaz. Misal: طَوَى gibi. Lamel fiilinin hükmü ise nakısın lamel fiilindeki hüküm gibidir. İlal yapılır. Misal: رَوَى، يَرْوِي gibi.

- رَوَى aslında رَوَيَ idi. ي Harfi illet müteharrik makabli meftuh ي ‘yı elife kalb ettik رَوَى oldu.

- يَرْوِي aslında يَرْوِيُ idi. ي Üzere zamme sagil, ي ‘nın zammesini sagil görüp hasf ettik يَرْوِيْ oldu. ي sakin makabli meksur ي‘yı hali üzere bıraktık يَرْوِي oldu.

Kaide 13: Lefifi Mefrukun faul fiilinin hükmü, misal fiilin faul fiilindeki hüküm gibidir. İlal yapılır. Lamel fiilinin hükmü ise nakısın lamel fiilindeki hüküm gibidir. İlal yapılır. Misal: وَقَى، يَقِي gibi.

- وَقَى aslında وَقَيَ idi. Ya harfi illet müteharrik, makabli meftuh ي ‘yı elife kalb ettik وَقَى oldu.

- يَقِي aslında يَوْقِيُ idi. Beynel yai vel kesri vav vakı olduğu zaman vav hasfedilir. Biz dahi hasfettik يَقِيُ oldu. Ya üzere zamme sagil, ي ‘nın zammesini sagil görüp hasfettik يَقِيْ oldu. ي sakin makabli meksur ي‘yı hali üzere bıraktık يَقِي oldu.

- قِهْ aslında اِوْقِ idi. Babına riayeten و ‘ı hasfettik اِقِ oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzenin müstağni oldu, hemzeyi hasfettik oldu. Vakf halinde sonuna bir هـ getirdik قِهْ oldu.

- قِيَا aslında اِوْقِيَا idi. Babına riayeten و ‘ı hasfettik اِقِيَا oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu, hemzeyi hasfettik قِيَا oldu.

- قُو aslında اِوْقِيُو idi. Babına riayeten و ‘ı hasfettik اِقِيُو oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu, hemzeyi hasfettik قِيُو oldu. ي üzere zamme sagil, ي ‘dan önce ق üzere kesre sagil ق ‘in kesresini sagil görüp hasfettik, ي ‘nın zammesini ق ‘a verdik, iki sakin cem oldu. Biri lefifi mekrun ي ‘sı, diğeri cemi و‘ı, cemi و‘ını hasfetsek alamettir hasfedilmez, lefifi mekrun ي ‘sını hasfettik قُو oldu.

- قِي aslında اِوْقِيِي idi. Babına riayeten و ‘ı hasfettik oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu, hemzeyi hasfettik قِيِي oldu. ي üzere kesre sagil ي ‘in kesresini sagil görüp hasfettik, iki sakin cem oldu. Biri müfred

müennes muhataba ي ‘sı, diğeri lefifi mefruk ي ‘sı, iki sakinin def’i için lefifi mefruk ي‘sını hasfettik قِي oldu.

- قِينَ aslında اِوْقِينَ idi. Babına riayeten vavı hasfettik اِقِينَ oldu. Emir hemzesi harekeyi mülaki oldu, emir hemzeden müstağni oldu. Hemzeyi hasfettik قِينَ oldu.

Kaide 14: Muzaaf fiilin aynel fiili sakin, lamel fiili harekeli olduğu zaman veya her ikisi de harekeli olduğu zaman idğam vaciptir مَدَّ، يَمُدُّ gibi.

- مَدَّ aslında مَدَدَ idi. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. د ‘ların ikisi de harekeli, idğamı vacip idğamı ecli için evvelki د‘ın harekesini hasfettik مَدْدَ oldu. Yine kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu, د ‘ların evvelkisi sakin ikincisi harekeli, idğamı vacip idğamı ecli için evvelki د‘ı ikinci د‘a idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci د ‘a bir şedde verdik مَدَّ oldu.

- يَمُدُّ aslında يَمْدُدُ idi. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. د ‘ların ikisi de harekeli, idğamı vacip idğamı ecli için evvelki د‘ın harekesini makablindeki م ‘e verdik يَمُدْدُ oldu. Yine kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. د ‘ların evvelkisi sakin ikincisi harekeli, idğamı vacip idğamı ecli için evvelki د ‘ı ikinci د ‘a idğam ettik. Mudğamun bedel mudğamun fih olan ikinci د ‘a bir şedde verdik يَمُدُّ oldu.

Kaide 15: Cinsleri bir olan iki harften evvelkisi harekeli ikincisi sükunu asli ile sakin olursa, idğamı mümtenidir. مَدَدْنَ Gibi.

Kaide 16: Cinsleri bir olan iki harften evvelkisi harekeli ikincisi sükunu arızi ile sakin olursa, idğam caizdir. لَمْ يَمُدَّ Gibi.

- **لَمْ يَمُدَّ** aslında **لَمْ يَمْدُدْ** idi. Kelimede 2 harf bir cinsten vakı oldu, **د** 'ların evvelkisi harekeli, ikincisi sükunu arız ile sakin; idğamı caiz idğamı ecli için **د**'ın harekesini makablindeki **م**'e verdik. İki sakin cem oldu. İki sakinin def'i için:

İkinci **د**'a:

تَبْعًا لِلْعَيْنِ'den dolayı Zamme ile hareke verdik. **لَمْ يَمُدُّ** oldu.

اَلسَّاكِنُ اِذَا حُرِّكَ حُرِّكَ بِالْكَسْرِ'den dolayı Kesre ile hareke verdik **لَمْ يَمُدِّ** oldu.

اَخَفُّ الْحَرَكَاتِ'den dolayı Fetha ile hareke verdik **لَمْ يَمُدَّ** oldu.

Yine kelimede 2 harf bir cinsten vakı oldu **د** 'ların evvelkisi sakin ikincisi harekeli, idğamı vacip idğamı ecli için evvelki **د** 'ı ikinci **د** 'a idğam ettik, mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci **د**' a bir şedde verdik **لَمْ يَمُدُّ / لَمْ يَمُدِّ / لَمْ يَمُدَّ** oldu.

- **مُدَّ** aslında **اُمْدُدْ** idi. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. **د** 'ların evvelkisi harekeli ikincisi sükunu arızi ile sakin. İdğamı caiz idğamı ecli için evvelki **د** 'ın harekesini, makablindeki **م** 'e verdik iki sakin cem oldu. İki sakinin defi için, ikinci **د**'a:

اَخَفُّ الْحَرَكَاتِ ‘dan dolayı fetha ile hareke verdik اُمْدُدَ oldu.

تَبْعًا لِلْعَيْنِ ‘den dolayı zamme ile hareke verdik اُمْدُدُ oldu.

اَلسَّاكِنُ اِذَا حُرِّكَ حُرِّكَ بِالْكَسْرِ Kaidesince kesre ile hareke verdik اُمْدُدِ oldu.

م ‘e hareke vermekle emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu, hemzeyi hasfettik مُدْدِ مُدْدَ مُدْدُ oldu. Yine kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. د ‘ların evvelkisi sakin ikincisi harekeli, idğamı vacip idğamı ecli için evvelki د‘ı ikinci د‘a idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci د‘a bir şedde verdik مُدُّ/ مُدِّ / مُدَّ oldu.

- فِرَّ aslında اِفْرِرْ idi. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. ر ‘ların evvelkisi harekeli ikincisi sükunu arızi ile sakin idğamı caiz idğamı ecli için, evvelki ر ‘nın harekesini makablinde ف ‘ye verdik. İki sakin cem oldu. İki sakinin defi için ر ‘ya:

اَخَفُّ الْحَرَكَاتِ ‘den dolayı fetha ile hareke verdik اِفِرْرَ oldu.

اَلسَّاكِنُ اِذَا حُرِّكَ حُرِّكَ بِالْكَسْرِ ‘den dolayı kesre ile hareke verdik اِفِرْرِ oldu.

Emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu. Hemzeyi hasfettik فِرَّ oldu. Yine kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. ر ‘ların evvelkisi sakin ikincisi harekeli, idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ر ‘yı ikinci ر ‘ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci ر ‘ya bir şedde verdik فِرِّ / فِرَّ oldu.

- عِضَّ aslında اِعْضَضْ idi. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. ض ‘ların evvelkisi harekeli ikincisi sükunu arızi ile sakin idğamı caiz idğamı ecli için, evvelki

ض ‘nın harekesini makablinde ع ‘a verdik. İki sakin cem oldu. İki sakinin defi için ض ‘a؟

اَخَفُّ الْحَرَكَاتِ ‘den dolayı fetha ile hareke verdik اِعَضْضَ oldu.

اَلسَّاكِنُ اِذَا حُرِّكَ حُرِّكَ بِالْكَسْرِ ‘den dolayı kesre ile hareke verdik اِعَضْضِ oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu. Hemzeyi hasfettik, yine kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. ض ‘ların evvelkisi sakin ikincisi harekeli, idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ض‘yı ikinci ض ‘ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci ض ‘ya bir şedde verdik اِعَضَّ oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu, hemzeyi hasfettik عَضِّ / عَضَّ oldu.

- اَحَبَّ aslında اَحْبَبَ idi. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. ب ‘ların ikisi de harekeli, idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ب ‘nin harekesini makablindeki ح ‘ya verdik اَحَبْبَ oldu. Yine kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. ب ‘ların evvelkisi sakin ikincisi, harekeli, idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ب ‘yı ikinci ب ‘ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci ب ‘ya bir şedde verdik اَحَبَّ oldu.

- يُحِبُّ aslında يُحْبِبُ idi. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. ب ‘ların ikisi de harekeli, idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ب ‘nin harekesini makablindeki ح ‘ya verdik يُحْبِبُ oldu. Yine kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu. ب ‘ların evvelkisi sakin ikincisi, harekeli, idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ب ‘yı ikinci

ب ‘ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci ب ‘ya bir şedde verdik يُحِبُّ oldu.

- اَحِبَّ aslında اَحْبِبْ idi. Kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu ب ‘ların evvelkisi harekeli ikincisi sükunu arızi ile sakin, idğamı caiz idğamı ecli için evvelki ب ‘nın harekesini makablindeki ح ‘ya verdik. İki sakin cem oldu. İki sakinin defi için ikinci ب ‘ya:

اَخَفُّ الْحَرَكَاتِ ‘den dolayı fetha ile hareke verdik اَحِبْبَ oldu.

Yine kelimede iki harf bir cinsten vakı oldu, ب ‘ların evvelkisi sakin ikincisi harekeli idğamı vacip idğamı ecli için evvelki ب ‘yı ikinci ب ‘ya idğam ettik. Mudğamdan bedel mudğamun fih olan ikinci ب ‘ya bir şedde verdik اَحِبِّ / اَحِبَّ oldu.

Kaide 17: Hemze sakin olduğu zaman onu hali üzere bırakmak caiz olduğu gibi, eğer makabli meftuh ise elife, mezmum ise vava, meksur ise yaya kalb etmekte caizdir. Misal: يُومِنُ، إِيذَنْ، يَاكُلُ gibi.

- يَاكُلُ aslında يَأْكُلُ idi. Hemze sakin makabli meftuh, hemzeyi elife kalb ettik يَاكُلُ oldu.

- إِيذَنْ aslında إِئْذَنْ idi. Hemze sakin makabli meksur, hemzeyi yaya kalb ettik إِيذَنْ oldu.

- يُومِنُ aslında يُؤْمِنُ idi. Hemze sakin makabli mezmum, hemzeyi vava kalb ettik يُومِنُ oldu.

Kaide 18: Hemze harekeli, makablide harekeli olduğu zaman değişiklik yapılmaz. Misal: قَرَأَ gibi.

Kaide 19: Hemze harekeli, makabli sakin olduğu zaman, harekesinin makabline nakledilmesi caizdir. Misal: ﴿وَسَلِ الْقَرْيَةَ﴾ gibi.

- سَلْ aslında إِسْأَلْ idi hemze harekeli makabli sakin, hemzenin harekesini makabline naklettik. İki sakin cem oldu. Biri hemze diğeri lam, hemzeyi hasfettik إِسَلْ oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu, emir hemzeden müstağni oldu, hemzeyi hasfettik سَلْ oldu.

Kaide 20: أُؤْمُرْ،أُؤْكُلْ،أُؤْخُذْ أَمَرَ،أَخَذَ،أَكَلَ 'nın emri hazırlarında denilmesi gerekiyorsa da çok kullanıldıklarından dolayı مُرْ،كُلْ،خُذْ denilir.

- خُذْ aslında أُؤْخُذْ idi. Kaideye muhalif olarak hemzeyi hasfettik أُخُذْ oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu, hemzeyi hasfettik خُذْ oldu.

- كُلْ aslında أُؤْكُلْ idi. Kaideye muhalif olarak hemzeyi hasfettik أُكُلْ oldu. Emir hemzesi harekeyi mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu. Hemzeyi hasfettik كُلْ oldu.

- مُرْ aslında أُؤْمُرْ idi. Kaideye muhalif olarak hemzeyi hasfettik أُمُرْ oldu. Emir hemzesi harekeye mülaki oldu. Emir hemzeden müstağni oldu. Hemzeyi hasfettik مُرْ oldu.